Свобода слова — не лише право говорити, а й бути почутим

Для нас, українців, свобода слова має особливу цінність. Сьогодні мій народ щодня бореться за це право — адже ми знаємо: разом із російською окупацією приходить туман брехні, цензури та заборон.

Але якби мене, українську журналістку, яка через війну була змушена евакуюватися разом із родиною до Фінляндії, запитали у 2021 році, що для мене означає свобода слова, я б відповіла: це можливість порушувати будь-які теми, вільно висловлювати думки, отримувати й поширювати суспільно важливу інформацію.

Саме за це ми з колегами боролися ще у 2013 році, коли режим президента Януковича намагався запровадити репресивні закони, які обмежували свободу медіа. Це був виклик, на який суспільство відповіло Революцією Гідності.

Сьогодні моя позиція не змінилася, але розуміння стало глибшим.

Живучи третій рік у Фінляндії, я дедалі чіткіше розумію: свобода слова — це також право бути почутим. Це право говорити про свої емоції — біль, злість, лють — не замовчуючи їх. Ми живемо в постійному очікуванні поганих новин. Якщо подивитися на мої месенджери, там — десятки підписок на українські новинні канали, які щодня інформують про обстріли. Моя стрічка у Facebook рясніє зборами коштів для друзів і колег, які зі зброєю в руках боронять Україну, повідомленнями про загиблих і поранених.

Але говорити про це у Фінляндії — складно. Наш біль і наша лють на спільного агресора часто залишаються не почутими. Такі розмови чемно припиняють. Я знаю багатьох, хто зрештою змовкав.

У 2023 році моя знайома хотіла виступити на мітингу на підтримку України, але їй відмовили — через начебто «радикальну» промову. Завершувалася вона словами: «Росія має бути зруйнована». Це була не агресія, а реакція — її родинна історія глибоко вкорінена в спільну карельсько-українську трагедію, де імперія завжди приходила з війною. Тоді — щоб забрати ваші землі. Сьогодні — щоб залити кров'ю наші.

Чому ми не можемо відкрито про це говорити? Чому не можемо озвучити своє бачення справедливого миру і власної безпеки? Для нас це можливо лише тоді, коли сусід перестане бути загрозою. А це означає, що сучасна Росія має трансформуватися — розпастися на менші держави, здатні до саморефлексії, відновлення власної культури та чесної розмови про свою історію.

Я знаю історію українських батьків, які просили прибрати російські прапори з дитячого садочка — бо ті лякали їхніх дітей. Але вихователі відповіли, що потрібно «дбати про збереження російської культури». Та що ми маємо на увазі під «російською культурою»? Це питання досі табуйоване. Хіба не важливо зрозуміти, що «імперська» російська культура — це радше сукупність здобутків багатьох колонізованих народів, зокрема й українського?

Моя знайома-активістка ще у 2021 році намагалася домогтися, аби музей Атенеум у Гельсінкі визнав Іллю Ріпина українським художником. І лише після повномасштабного вторгнення музей виправив підпис — український митець нарешті перестав бути російським.

Після трагедій, як-от Буча, я не раз бачила, як українці намагалися символічно висловити спротив — через написи на футболках, стрічки, кольори, дописи у соцмережах. Та навіть ці мирні жести зіштовхувалися з проханням «не дратувати» — через чиєсь ображене «я», яке завжди виявлялося гучнішим за наш біль.

Зрештою, і я сама зіткнулася з неможливістю говорити. Під час короткої співпраці з однією фінською медіакомпанією мене намагалися змусити узгоджувати теми для української аудиторії з керівницею російської редакції. Я пояснила, що це неприйнятно для мене — як для журналістки й людини, яка пережила війну. Мене не почули. Коли я звернулася до HR, мені відповіли: «Ви ж розумієте, що працюєте у фінській компанії?»

Мій контракт не продовжили. А на прощання керівник запитав: «Що саме вам не сподобалося у співпраці з російською редакцією?» Це запитання приголомшило. Я ж не планувала жодної співпраці — мене намагалися змусити до неї. І вже сам факт того, що я повинна була це пояснювати, був принизливим.

Тож свобода слова — це не лише право говорити. Це право бути почутим.

Я хочу, щоб голоси тих, хто бачив війну впритул, хто втратив дім і тікав від обстрілів, звучали вільно. Не лише в Україні, а й у кожній країні, яка називає себе демократичною. Бо ми, українці, як ніхто інший, розуміємо ціну свободи — у всіх її проявах. Адже це невід’ємна частина нашої безпеки і основа для побудови довірливого діалогу між нами та іншими народами.

Авторка: Світлана Єгарміна, українська журналістка, яка евакуювалася до Фінляндії через війну.